www.wordlyknowledge.uz Volume: 3, Issue: 1, 2023

NUTQNI RIVOJLANTIRISH JARAYONIDA BOLALAR ADABIYOTI NAMUNALARIDAN FOYDALANISH

Muminova Umida Qarshiyevna

Termiz davlat Pedagogika Instituti Boshlang'ich ta'lim nazariyasi kafedrasi o'qituvchisi

Itolmasova Sanobar Burhonovna

Termiz Davlat Pedagogika Instituti boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 4-bosqich talabasi

Asadullayeva Musrat

Termiz Davlat Pedagogika Instituti boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 4-bosqich talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada biz nutqni rivojlantirish uchun bolalar adabiyoti namunalaridan qanday foydalanish mumkinligini ko'rib chiqamiz, ushbu yondashuvning afzalliklarini tahlil qilamiz va nutqni rivojlantirish jarayonida bolalar adabiyotidan foydalanishning amaliy strategiyalarini taqdim etamiz.

Kalit so'zlar: bolalar adabiyoti, nutq, til va adabiyot, boshlang'ich ta'lim, so'z boyligi.

Til va nutqni rivojlantirish bolaning dastlabki yillarida muhim bosqich bo'lib, muloqot, savodxonlik va kognitiv rivojlanish uchun asos yaratadi. O'qituvchilar va ota-onalar nutqni rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi va ularning ixtiyorida bo'lgan samarali va qiziqarli vositalardan biri bu bolalar adabiyotidir. Nutqni rivojlantirish uchun vosita sifatida bolalar adabiyotidan foydalanish so'z boyligini kengaytirishdan tortib, ifodali tilni yaxshilash va o'qishga bo'lgan muhabbatni tarbiyalashgacha bo'lgan qator afzalliklarni beradi.

Nutqni rivojlantirishda bolalar adabiyotining o‘rni. Bolalar adabiyoti, jumladan, rasmli kitoblar, hikoyalar, qofiyalar va she'rlar nutqni rivojlantirishga yordam beradigan boy va ko'p qirrali manba bo'lib xizmat qiladi. Bu bolalar uchun mazmunli va rag'batlantiruvchi kontekstda til bilan shug'ullanish imkoniyatini beradi, so'z boyligini, fonologik ongni, ifodali til ko'nikmalarini va tushunish qobiliyatlarini rivojlantirishga yordam beradi. Qolaversa, bolalar adabiyotining hayoliy va maftunkor tabiati yosh kitobxonlarni o‘ziga rom etadi, til va adabiyotga ijobiy munosabat uyg‘otadi, yoshligidan kitob o‘qishga mehr uyg‘otadi.

Nutqni rivojlantirish uchun bolalar adabiyotidan foydalanishning afzalliklari:

1. So‘z boyligini kengaytirish: Bolalar adabiyoti yosh o‘quvchilarni turli xil so‘zlar, iboralar va iboralar bilan tanishtirib, ularning lug‘at zaxirasini boyitadi. Kontekstdagi turli lug'atlarga ta'sir qilish orqali bolalar o'z nutqlarida va yozishlarida yangi so'zlarni o'zlashtirishlari va qo'llashlari, ifodali til ko'nikmalarini oshirishlari mumkin.

2. Fonologik idrok: Bolalar adabiyotida uchraydigan qofiyalar, takroriy qoliplar va tovush asboblari fonologik ongni, jumladan, nutq tilidagi tovushlarni tanib olish va boshqarish qobiliyatini rivojlantirishga yordam beradi. Qofiyalar va fonetik jihatdan boy matnlar bilan shug'ullanish o'qishdan oldin muhim ko'nikmalarni rivojlantirishga yordam beradi.

3. Hikoya ko‘nikmalari: Bolalar adabiyotidagi hikoyalar, ertaklar va hikoya matnlari hikoya qilish ko‘nikmalarini, jumladan, voqealar ketma-ketligini, syujet tuzilmalarini tushunish va hikoya qilish bilan shug‘ullanish qobiliyatini rivojlantirish uchun qulay zamin yaratadi. Qahramonlar, sozlamalar va syujet nuqtalarini muhokama qilish orqali bolalar tushunish va ifodali til qobiliyatlarini mustahkamlaydi.

www.wordlyknowledge.uz Volume: 3, Issue: 1, 2023

4. Suhbatni boshlovchilar: Bolalar adabiyoti mazmunli suhbatlar uchun tramplin vazifasini o‘taydi, bolalarni o‘z fikrlari, his-tuyg‘ulari va talqinlarini ifodalashga undaydi. Bu bolalar matnga o'z javoblarini ifodalashda va boshqalar bilan muloqotda bo'lganda, tilni rivojlantirish va tanqidiy fikrlashni rivojlantiradi.

Nutqni rivojlantirishda bolalar adabiyotidan foydalanishning amaliy strategiyalari:

1. Ovozli o'qish mashg'ulotlari: yoshiga mos bolalar adabiyotini o'z ichiga olgan muntazam ovoz chiqarib o'qish mashg'ulotlari bolalarga boy va rang-barang tilni tinglash va jalb qilish imkoniyatini beradi. Voqeani bashorat qilish, qahramonlarni muhokama qilish, syujet haqida fikr yuritish kabi faol ishtirokni rag‘batlantirish nutq tajribasini boyitadi.

2. Hikoyalarni takrorlash va ketma-ketlashtirish: Hikoyani o'qib bo'lgach, bolalarni hikoyani o'z so'zlari bilan, asosiy voqealar, qahramonlar va sozlamalarga urg'u berib, hikoya qilishni taklif qiling. Ushbu faoliyat ifodali tilni rivojlantiradi va bolalar voqealar ketma-ketligini aytib berishda tushunish ko'nikmalarini mustahkamlaydi.

3. Lug'atni boyitish: Boy va jonli lug'atga ega bolalar kitoblarini tanlang. Yangi so'zlar va ularning ma'nolarini kontekstda tanishtiring, bolalarni bu so'zlarni nutq va yozishga qo'shishga undash. Sinonimlar, antonimlar va so‘zlardan foydalanishnimuhokama qilish til rivojlanishini kuchaytiradi.

4. Rol o‘ynash va dramatizatsiya: Bolalar adabiyotidan sahna ko‘rinishlarini sahnalashtirish, bolalarga rollar berish va ularni his-tuyg‘ularni, dialog va harakatlarni ifodalash uchun ifodali tildan foydalanishga undash. Ushbu interaktiv yondashuv ifodali tilni, ijtimoiy o'zaro ta'sirni va xayoliy o'yinni rivojlantiradi.

Nutqni rivojlantirishda bolalar adabiyotidan foydalanishning ta'siri. Nutqni rivojlantirish jarayoniga bolalar adabiyotining kiritilishi katta samaralar beradi yosh o'quvchilar uchun. Adabiyot bilan shug'ullanish orqali bolalar nafaqat nutq va til qobiliyatlarini rivojlantiradilar, balki til va hikoyaning kuchi va go'zalligini chuqurroq tushunishadi. Nutqni rivojlantirishda bolalar adabiyotidan foydalanishning ta'siri quyidagilarni o'z ichiga oladi:

1. Kengaytirilgan ifodali til: Bolalar adabiyotida mavjud bo'lgan boy va rang-barang til bilan shug'ullanar ekan, bolalar ekspressiv til ko'nikmalarini, jumladan, lug'atdan foydalanish, jumlalar tuzilishi va hikoya qilish qobiliyatlarini namoyish etadilar.

2. O'qishga bo'lgan qiziqishni oshirish: Bolalar adabiyoti bilan bog'liq ijobiy va qiziqarli tajribalar o'qishga bo'lgan muhabbat va yangi hikoyalarni o'rganishga bo'lgan ishtiyoqni kuchaytiradi, bolalarning savodxonligini rivojlantirishga hissa qo'shadi va adabiyotga bir umrlik muhabbat uyg'otadi.

3. Muloqotga bo‘lgan ishonchni oshirish: Bolalar adabiyotidan ilhomlangan munozaralar, qayta hikoyalar, rolli o‘yinlar va ijodiy faoliyatda faol ishtirok etib, bolalar o‘z fikr va g‘oyalarini ifoda etishda ishonch hosil qiladi.

Xulosa qilib aytganda, bolalar adabiyoti namunalari yosh bolalar nutqini rivojlantirishda qimmatli va samarali vosita bo'lib xizmat qiladi. Pedagoglar va ota-onalar bolalar adabiyotining jozibali va boyitish xususiyatidan foydalanib, ifodali tilni, so‘z boyligini boyitishni, hikoya qilish ko‘nikmalarini va o‘qishga bo‘lgan chuqur muhabbatni rivojlantiruvchi tarbiyalovchi til muhitini tarbiyalashlari mumkin. Nutqni rivojlantirish faoliyatiga bolalar adabiyotini strategik kiritish orqali yosh o‘quvchilar tilni o‘rganish, ijodkorlik va mazmunli muloqot qilish sayohatiga kirishib, ularning kelajakdagi ilmiy va shaxsiy o‘sishi uchun mustahkam poydevor yaratadi.

www.wordlyknowledge.uz Volume: 3, Issue: 1, 2023

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Niyozmatova, S. I. Q. (2022). NUTQ O ‘STIRISH JARAYONIDA BOLALAR ADABIYOTI NAMUNALARIDAN FOYDALANISH. INTERNATIONAL CONFERENCE ON LEARNING AND TEACHING, 1(8), 738-741.
2. Muxtoraliyevna, Z. S. (2022). BOLALAR ADABIYOTI. Journal of new century innovations, 19(2), 49-50.
3. Ashurova, Z. S., & Konstantinovna, I. K. (2023). MUSTAQILLIK DAVRI TURKMAN BOLALAR ADABIYOTI LINGVOPOETIKASI. Gospodarka i Innowacje., 34, 499-503.
4. Xoliqberdiyevna, M. O. (2023). O’ZBEK BOLALAR ADABIYOTI VAKILLARI

5. Qarshiyevna M. U. et al. Xudoyberdi To ‘xtaboyev asarlarining bolalar adabiyotidagi o ‘rni //Journal of Universal Science Research. – 2023. – Т. 1. – №. 10. – С. 399-403.

6. Boltayeva R., Muminova U. O‘QUVCHI-YOSHLARDA MANTIQIY FIKRLASHNI SHAKLLANTIRISH //Бюллетень студентов нового Узбекистана. – 2023. – Т. 1. – №. 9. – С. 23-25.

7. Qarshiyevna, Umida Muminova. "Mahmud Qoshg’ariyning “Devonu lug’otit turk” asarining pedagogika tarixida tutgan o’rni." (2023): 332-335.